

ESAERAK-ETA, IZURTZALDEKO EUSKARAN

Donostia, 1981-VII-24

Nikolas Altzola Gerediaga

Beteak ditut koaderno batzuk, nire sorterialdeko euskaran hitz, esaera, kantuzahar, kontu kontari eta horrelakoak jarrita.

Etnologia eta Dialektologia gaiak, ugari.

Eta aurrerantzean ere lan honetan jarraitzeko asmoa dut.

Moltsoan daude jarriak, sailkatu gabe, eta hor geldituko dira. Beste batzuekiko sailketatze hori.

Zatika zatika emango ditut EUSKERA Aldizkari honetan, eta bi modutara: Esaten diren erara, laburpen eta fonetismoekin, lehenengo zerrendetan, eta hitzak osaturik bigarrenetan.

Horrela ematea erabaki dut, iritzi batzuk entzun ondoren. Beste batzuen iritziak ere eskerronez entzungo nituzke.

Izurtza da nire jaioterria, Durangaldean. “*Esaerak-eta Durangaldeko Euskaran*” jarri diogu txosten honi titulua, bilkurarako egin den deian, baina egokiagoa eta zuzenago dela uste dut “*Esaerak-eta, Izurtzaldeko euskaran*” izenburutzea.

Ba, bereiztasuntxoak nabaritu daitezke haranaldeko puntetakoan eta erdialdeko herrikoen artean. Durangon bertan, urikalekoak berak ere baditu ñabardurak, baserrikoen parean.

Ondo gorde dut gaztetako euskara. Bizkaiko literarioa edo baturantzakoa baino errazagoa da niretzat orain ere Izurtzakoa!

Izurtzakoa izan ziren nire gurasoak. Abadiño Traña-Andikoa amona bat. (Izurtzakoa besteak). Euskara berdina dugu Trañan eta Izurtzan.

Egunero idazten dut zerbait egunerokoan, labur edo luze, etxeko hizkuntzan. Etxekoei gutunak ere, berdín, etxekoan.

Ehun ale prestatu ditut, eredu bezala. Azalpen eta azterketarik gabe. Beste lanarlan baterako hori.

1

a) Aitte San Antoniño (*)

Urkiolakue
Askoren bidxotzeko
Santu debotue.
Askok eitt'utzo (**)
San Antoniñori (***)
Egun batién juen
Da bestien etorri.

b) Aitte San Antoniño (*)

Urkiolakue
Askoren bidxotzeko
Santu debotue.
Askok egitten dutzo (**)
San Antoniñori (***)
Egun batién juen
Da bestien etorri.

(*) *Antoniño / Andoniño; Antonidxo / Andonidxo.*

(**) *Eitt'utzo / eitte'utzo; egitten dutzo / egitten dautzo.*

(***) *Antoniñori / Andoniñori; Antonidxori / Andonidxori.*

2

a) Santa Barbara

Santi Kurutz
Jaune, balidxo sakigus.
Iñusentien ogidxe
Jaune, mixerikordidxe.

b) (berdin, orobat).

3

a) Gabon, bonbon (*)

Natibittate', ase ta (**)
bete
Da San Estebanes, bestetako beste.

b) Gabon, bonbon (*)

Natibittates, ase ta (**)
bete
Da San Estebanes, bestetako beste.

(*) *Bonbon / bon bon (?)*

(**) *Ta / da.*

4

- a) Agintxen es'takidxenak esang'utzu ser eiñ.
- b) Agintxen es dakidxenak esango dutzu [*] ser egiñ.

(*) *Dutzu / dautzu.*

5

- a) San Frantziskuen gos'opill gosuek.
- b) San Frantziskuen goso-opill gosuek.

6

- a) Negarres eitten eidau berba umiek.
- b) Negarres egitten ei-dau berba umiek.

7

- a) Segoser (*) gureko dau umie', negarres badau.
- b) Ser edo ser gureko dau umiek, negarres badau.

(*) *Segoser / sedoser.*

8

- a) Aidien (*) erabilli dabiela manta ganien Bartolo.
- b) (Berdin, orobat).

(*) *Aidien / airien.*

9

- a) Ixillddu barik egun gustidxen, d'ixill'oteko bestiei.
- b) Ixillddu barik egun gustidxen, da ixillik egoteko bestiei.

10

- a) Ausike txakurre, gosie daukenien.
- b) (berdin, orobat).

11

- a) "Erpeik eseidek erakutzi", katuei txakurrek.
- b) "Erperik es ei-dek erakutzi", katuerei txakurrek.

12

- a) Erromeridxa gitxi, diruik estauenien.
- b) Erromeridxa gitxi, dirurik es dauenien (*)

(*) *Dauenien / daguenien.*

13

- a) Jantzan eitteko gogue'pe kendu
Bartolon soñu jotiek.
- b) Jantzan egitteko goguek be kendu
Bartoloren soiñu jotiek.

14

- a) Katus beteik etxie,
d'ausora katamum'eske amama.
- b) Katus beterik etxie, da ausora katakuma eske amama.

15

- a) Bierrien gurasuek d'erromeridxan semiek.
- b) Bierrien gurasuek da erromeridxan semiek.

16

- a) Putze ugeri arruen etxien.
- b) (Berdin).

17

- a) Dirus beteik etxie, d'erropa sarrakas beti.
- b) Dirus beterik etxie, da erropa sarrakas beti.

18

- a) Automobill elegantias
da gasoliñatako b'es gero.
- b) Automobill elegantiegas, da gasoliñatarako be es gero.

19

- a) "Lel'urriñenguok!"
esan eidxaban erriko lelui'leluenak.

- b) “Lelu urriñenguok!”
esan ei-dxaban erriko lelorik leluenak.

20

- a) Gorridxek ikusten dabillega
erriko alkate barridxe.
b) (Berdin).

21

- a) Piper miñik estabela gure, d’ostikaka gur’astue.
b) Piper miñik es dabela gure, da ostikadaka gure astue.

22

- a) Urriñ oba aixe-jendie (*) egoaix’egunetan.
b) Urriñ oba aixe-jendie (*) egoaixe egunetan.

(*) *Jendie / jentie.*

23

- a) Bandera barik jantzaïdxek aurteng’urtien Ixurtzan.
b) Bandera barik jantzaridxe aurtengo urtien Ixurtzan.

24

- a) Auririk es, da guardasol bigas Bartolo.
b) (Berdin).

25

- a) Lagun sintzue, benetakue, bat ixen da be, neikue.
b) (Berdin).

26

- a) Ser es’ok? da neu’panekik!
b) Ser esan dok? da neuk banekik!

27

- a) Ser daukosue? da jateko gogue.
b) (Berdin).

28

- a) Sesenen atzien aĩñeketan Andra Maidxako abadie.
- b) Sesenen atzien ariñeketan Andra Maridxako abadie.

29

- a) Santu sekulan estal'ikusi gausa motzaurik iñun be.
- b) Santa sekulan es dala ikusi gausa motzaurik iñun be.

30

- a) Geure denpora gustidxen b'estu entzun olakoik sekule.
- b) Geure denpora gustidxen be es dogu entzun olakorik sekule.

31

- a) Kantetan Bartolo, d'ague sabalik danok.
- b) Kantetan Bartolo, da ague sabalik danok.

32

- a) Prakak apurtu, d'aririk es josteko.
- b) Prakak apurtu, da aririk es josteko.

33

- a) Agatx ganien Bartolo da txori ederraurik nun.
- b) Agatx ganien Bartolo da txori ederragurik nun.

34

- a) Aspaldiko neska, selan sabix? da "Yo bien y usté'?"
- b) (Berdin).

35

- a) Praka lusiekas ikusi dabela neska bat Bartolok, d'olakorik, olakorik!
- b) Praka lusiekas ikusi dabela neska bat Bartolok, da olakorik, olakorik!

36

- a) Sera... sereko serien... sera!
- b) (Berdin).

37

- a) Sulo bako bandera txikidxe
Bartolon andrien atorra sarras.
- b) Sulo bako bandera txikidxe Bartoloren andrien atorra sarragas.

38

- a) Napar mutillek piñu ebaten estaukiela parekoik.
- b) Napar mutillek piñu ebaten es daukiela parekorik.

39

- a) Gusurrik beñ b'es gusurtidxek.
- b) Gusurrik beñ be es gusurtidxek.

40

- a) Guardasolas etorteko euskidxei euridxek.
- b) Guardasolagas etorteko eguskidxeri euridxek.

41

- a) Ankas gora etxe gustidxe, d'erromeridxara danak.
- b) Ankakas gora etxe gustidxe, da erromeridxara danak.

42

- a) Sorridx'ugeri Bartolon etxien.
- b) Sorridxe ugeri Bartoloren etxien.

43

- a) Dano'posik Bartolo eskontzen dala ta.
- b) Danok posik Bartolo eskontzen dala ta.

44

- a) Erri gustidxe kontixu berie
d'ese'be bakue dala bera.
- b) Erri gustidxe kontixu berie, da eser be bakue dala bera.

45

- a) Sorgiñe'tabixela esa'leike gur'etxien gaur.
- b) Sorgiñek dabixela esan leike gure etxien gaur.

46

- a) Miauke katue, da barreka gure amama.
- b) (Berdin).

47

- a) Barreka Bartolo da tanboliñ (*) joten ber'andrie.
- b) Barreka Bartolo da tanboliñ (*) joten bere andrie.

(*) *Tanboliñ / danboliñ; tanbolin / danbolin.*

48

- a) Atzamarra agora emo'idxok
agiñ ederrak dxaukosak da (*).
- b) Atzamarra agora emon egidxok
agiñ ederrak dxaukosak da (*).

(*) *Da / eta.*

49

- a) Bab'odolostie', gixena' kentzeko.
- b) Bada-odolostiek, gixenak kentzeko.

50

- a) Goxien goxeti' juen sala, arriguburdidxas Abañora.
- b) Goixien goixetik juen sala, arrigu burdidxegas Abañora.

51

- a) Abañoko abadie'pes olako erretolikaik.
- b) Abañoko abadiak be es orrelako erretolikarik.

52

- a) Erretolika utzien egun gustidxen, da se'san dabeni'p'es.
- b) Erretolika utzien egun gustidxen
da ser esan dabeni'k be es.

53

- a) Ori bada sur'erresoie, gixon batena gurau'ot.
- b) Ori bada sure erresoie, gixon batena gurau dot.

54

- a) Kartzelan aitte, d'ama gaxorik; gerran ill gero semie.
- b) Kartzelan aitte, da ama gaixorik; gerran ill gero semie.

55

- a) Amar egidzek entzun de be, bere lekuen Bartolo.
- b) (Berdin).

56

- a) Berb'onak aurreti', da burlie atzeti'.
- b) Berba onak aurretik, da burlie atzetik.

57

- a) Amatau die San Juan suek, da barriro nos ixetu?
- b) (Berdin).

58

- a) Keixpe gorridxe'p'emoten asi eide
Gernikako Arbola Sarra.
- b) Kerixpe gorridzek be emoten asi ei de,
Gernikako Arbola Sarra.

59

- a) Ori kalamittate santuori ainbati' ariñen eru'ixue.
- b) Ori kalamittate santu ori ainbatik ariñen eruen egixue.

60

- a) Egun gustikue be jango leukela berak goxien, Bartolok.
- b) (Berdin).

61

- a) Ago onekue jat'orduen, gure Bartolo.
- b) Ago onekue jateko orduen, gure Bartolo.

62

- a) Arduosalie ixenarren be, egun gustidxen tabernan.
- b) Ardau salie ixen arren be, egun gustidxen tabernan.

63

- a) Aste gustirako be neikue sala atzokue.
- b) (Berdin).

64

- a) Berba bako gixona.
- b) (Berdin).

65

- a) Berba gitxi oba, berba bako gixonas.
- b) Berba gitxi oba, berba bako gixonagas.

66

- a) Berbadun gixona ixen leike, mutue ixen arren.
- b) (Berdin).

67

- a) Sarat'andi bakue, baia seregiñek eĩttekue.
- b) Sarata aundi bakue, baia seregiñek egittekue.

68

- a) Katue baseintxeke be olan miauke ibilltteko!
- b) (Berdin).

69

- a) Eskondute gero be, jantzan eĩtten ikesi barik'ure Bartolo.
- b) Eskondute gero be, jantzan egitten ikesi barik gure Bartolo.

70

- a) Sentzune nos etorrik'ete dxako'
gure Bartolo gastelastu orri.
- b) Sentzune nos etorriko ete dxakok
gure Bartolo gastelastu orri!

71

- a) Bere lekukue, d'iñoi kalteik es eĩttekue.
- b) Bere lekukue, da iñori kalterik es egittekue.

72

- a) Bakie ixen deittela gugas, da sermoi gitxigas.
- b) (Berdin).

73

- a) San Jose lorak Martidxen bidxotzien.
- b) (Berdin).

74

- a) Moskor andirik es kafesnias.
- b) Moskor aundirik es kafesniegas.

75

- a) Umore txarras b'es barreik gure Bartolok.
- b) Umore txarragas be es barrerik gure Bartolok.

76

- a) Tabernan ardaue ba'dditturridxen ure, guetzako.
- b) Tabernan ardaue, baia itturridxen ure, guretzako.

77

- a) Piperr'eĩndxunat, da guriek eĩndxon.
- b) Piperra egiñ dxunat, da guriek egiñ dxon.

78

- a) Etx'oneko alabie Eskoli joslie.
- b) Etxe oneko alabie Eskoli joslie.

79

- a) Beti limosn'ona etxek'andra sabalak.
- b) Beti limosna ona etxekoandra sabalak.

80

- a) Gaus'andidxe e'tzala ixen gixajue, baia inguruetako arruena bai.
- b) Gausa aundidxe es sala ixen gixajue, baia inguruetako arruena bai.

81

- a) Urregorri pilluek Sant'Aged'ostien.
- b) Urregorri pilluek Santa Ageda ostien.

82

- a) Ori be bauku?, d'ori tte geidxau.
- b) Ori be ba dauku?, da ori tte geidxau.

83

- a) Gitxi dala asko, besteik estauenien.
- b) Gitxi dala asko, besterik es dauenien.

84

- a) Asko daukiela, da keie bañ'es.
- b) Asko daukiela, da keie baiño es.

85

- a) Uste barik etorri dxakola kurutzie.
- b) (Berdin).

86

- a) Paparrien siderresko kurutzias gure Bartolo.
- b) Paparrien siderresko kurutziegas gure Bartolo.

87

- a) Paparrien kurutzedunek Durengoko Maristak.
- b) (Berdin).

88

- a) Kurutze bako prosesinuek Durengon gaurko gure gasteidxek.
- b) Kurutze bako prosesinuek Durengon gaurko gure gasteridxek.

89

- a) Kurutze-Santu inguruen, sorgiñen batzarra sapatuen.
- b) (Berdin).

90

- a) Kurutz'andi bat lepuenda, erromeridxara Bartolo.
- b) Kurutze aundi bat lepuen-da, erromeridxara Bartolo.

91

- a) SantiKurutze, da kurutzeik es.
- b) Santi-Kurutze, da kurutzerik es.

92

- a) Loteridxek urten, d'olako kurutzeik!
- b) Loteridxek urten, da olako kurutzerik.

93

- a) Kurutzeik kurutze, da tabernaik taberna.
- b) Kurutzerik kurutze, da tabernarik taberna.

94

- a) Etorri dxatzu suri be seure kurutzie.
- b) (Berdin).

95

- a) Astelena gaur Bartolok.
- b) (Berdin).

96

- a) Esate gitxiko ago sabala, Bartolo gurie.
- b) (Berdin).

97

- a) Señek'edxauk'soluen Bartolo t'astue (*).
- b) Seiñek geidxauke soluen, Bartolo ta astue.

(*) *T'astue / d'astue.*

98

- a) Bartolonien saltzen eidies axie' merke t'ugeri.
- b) Bartolonien saltzen ei dies aixiek merke da ugeri.

99

- a) Kanpuen itxi gusurre gur'etxien sartzeko.
- b) Kanpuen itxi gusurre gure etxien sartzeko.

100

- a) Gast'aruen ameset'asko; mantzotute sartzaruen.
- b) Gaste aruen ameseta asko; mantzotute sartzaruen.